

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ
ТА АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА**

**Методичні рекомендації
до практичних завдань і лабораторних робіт
для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 336.279(07)

У67

Укладачі: М. М. Берест
О. П. Полтініна

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 7 від 19.12.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Управління фінансовою санацією та антикризова фінан-
У67 **сова діагностика : методичні рекомендації до практичних завдань**
і лабораторних робіт для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня
[Електронний ресурс] / уклад. М. М. Берест, О. П. Полтініна. –
Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 60 с.

Наведено зміст практичних завдань та лабораторних робіт, а також методичні рекомендації щодо їхнього виконання. Подано матеріал у вигляді таблиць та показники, що використовуються для проведення фінансових розрахунків у процесі антикризової діагностики та фінансової санації підприємств. Методичні рекомендації спрямовано на формування у студентів практичних навичок щодо діагностики кризових явищ, обґрунтування та реалізації заходів для фінансового оздоровлення підприємств.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня.

УДК 336.279(07)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Сучасне економічне становище в Україні характеризується наявністю кризових явищ різної глибини та ступеня складності. Падіння основних макроекономічних показників, скорочення обсягу інвестицій в економіці, девальвація національної валюти та інші прояви кризи на макрорівні супроводжуються падінням прибутковості суб'єктів господарювання, зростанням кількості неплатоспроможних та збиткових підприємств, а також іншими проявами кризових явищ.

Кризові процеси періодично стосуються практично всіх економік світу або окремих їхніх секторів. Однак економічній науці так і не вдалося теоретично та практично вирішити проблему раннього розпізнавання зародження й розвитку кризових процесів в економіці. Підтвердженням цього є світова фінансова криза 2008 – 2009 рр. За рідким винятком, ні вчені, ні аналітики, ні практики не змогли на ранній стадії розпізнати наступ повномасштабної світової фінансової кризи. Особливо гостро світова фінансова криза вплинула на економіку України, ВВП якої у 2009 р. знизився на 14,8 %. Проблема криз у світовій економіці в цілому і економіках окремих країн тісно пов'язана з проблемою циклічного розвитку економічних систем різного рівня, оскільки криза є тільки однією з його стадій.

Традиційно інструментом державного регулювання функціонування збиткових і фінансово неспроможних підприємств є інститут банкрутства. Водночас механізм банкрутства в Україні не є досконалим та потребує глибокого й ретельного дослідження. Однак слід підкреслити, що основою підходу до вирішення проблеми наявності збиткових підприємств в українській економіці й у ході цього найбільш актуальним завданням сьогодення є не їхнє збанкрутування, а саме відновлення платоспроможності, виведення підприємств, що знаходяться в стані кризи, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівень діяльності. Це потребує застосування до таких суб'єктів господарювання спеціальних методів та інструментів антикризового фінансового управління, реалізація яких дозволяє спрямувати їх на шлях фінансового оздоровлення.

Програма вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування".

Метою викладання навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика" є формування у студентів системи фундаментальних знань, умінь та компетентностей з управління процесами фінансового оздоровлення підприємства та виявлення ознак кризи на макро- та мезоекономічному рівнях, а також щодо засобів, механізмів та інструментарію виведення суб'єктів господарювання зі стану фінансової кризи.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських) і лабораторних. Найбільш складні та дискусійні питання винесено на розгляд й обговорення під час семінарських занять.

Також досить велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

Загальні відомості

Практичні завдання та лабораторні роботи студентів виконуються під час проведення аудиторних занять згідно з робочою навчальною програмою дисципліни "Управління фінансовою санацією та антикризова фінансова діагностика". Під час їх виконання студенти повинні осмислити та використати знання, отримані на лекціях і під час самостійної роботи, а також набути навичок і компетентностей щодо проведення відповідних розрахунків, формування аналітичних висновків та їх адекватної економічної інтерпретації.

Вихідними даними для виконання практичних завдань є фінансова звітність суб'єктів господарювання, а саме форма № 1 "Баланс" (Звіт про фінансовий стан) та форма № 2 "Звіт про фінансові результати" (Звіт про сукупний дохід) (додаток А). Така звітність, складена щодо конкретного підприємства, надається студентам викладачем і використовується ними наскрізно впродовж усього семестру для виконання наведених завдань (крім тих, до яких надаються окремо вказані вихідні дані). Також як вихідні дані студентом може бути використана фінансова звітність підприємства, що є базою його виробничої та переддипломної практики.

Бали, отримані студентом за практичні й лабораторні заняття, враховуються під час виставлення підсумкової рейтингової оцінки.

Змістовий модуль 1

Антикризова фінансова діагностика

Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці

Лабораторна робота 1.

Статистичний аналіз розвитку кризових явищ в економіці України та світу

Мета роботи – провести оцінювання результатів позиціонування України у світових рейтингах та виявити причини покращення й погіршення ситуації в динаміці.

Методичні рекомендації

Світова фінансова криза посприяла зниженню ефективності функціонування світової економіки, що вплинуло на економічний розвиток країн і відобразилось у міжнародних економічних рейтингах. Жорстка конкурентна боротьба на світових ринках вимагає від України пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки, формування у країні потужного інноваційного та науково-технічного потенціалу, сприятливого бізнес-середовища, що в перспективі дозволить посісти гідні позиції на міжнародних ринках. Дослідження рівня фінансово-економічного розвитку різних країн світу та визначення місця України у світовому економічному просторі дозволяє виявити базові тенденції економічного й фінансового становлення національної економіки. Оцінювання позиції держави в глобальних фінансових й економічних рейтингах в динаміці дозволяє ідентифікувати наявність кризових явищ та відслідковувати рух країни в позитивному чи негативному напрямках.

Загалом виділяють близько десяти міжнародних індексів. Найбільш поширеними є:

- індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index),
- індекс глобалізації (KOF Index of Globalization),
- індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index),
- індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom),

індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI),
індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI),
індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI).

Аналіз місця України в цих глобальних рейтингах та оцінювання найближчих за індексом країн дозволить ідентифікувати прояви кризових явищ у національній економіці та визначити основні напрями покращення ситуації.

Порядок виконання роботи

Для виконання лабораторної роботи потрібно насамперед зібрати матеріал для подальшого аналізу, тобто сформувати перелік глобальних індексів, за якими буде проводитися оцінювання. Пропонований нижче список не є винятковим та може доповнюватися студентами.

Основні глобальні індекси, які можна використовувати для оцінювання позиції України у світовому економічному просторі:

Свобода у світі – Freedom in the World (Freedom House);
E&Y сприйняття корупції – E&Y Fraud Surveys: Corruption perception;
Глобальний індекс інновацій – The Global Innovation Index;
Індекс верховенства права – Rule of law index;
Індекс глобалізації – Index of Globalization;
Індекс демократії – Democracy Index;
Індекс добробуту – The Global Wealth Report;
Індекс економічної свободи – Index of Economy Freedom;
Індекс інновацій Bloomberg – Bloomberg innovation index;
Індекс конкурентоспроможності – The Global Competitiveness Index;
Індекс легкості ведення бізнесу – Ease of Doing Business;
Індекс людського капіталу (WEF) – The Human Capital Index;
Індекс людського розвитку – The Human Development Index (UNDP);
Індекс процвітання – The legatum prosperity index;
Індекс щастя – The World Happiness Report;
Рейтинг податкового навантаження – Paying taxes ranking;
Ренкінг глобальної конкурентоспроможності – World Competitiveness Yearbook.

Після проведення формування таблиці вхідних даних щодо позиції України у глобальних рейтингах, студенту пропонується проаналізувати динаміку коефіцієнтів за основними глобальними рейтингами. Можливий варіант динаміки подано на рис. 1.

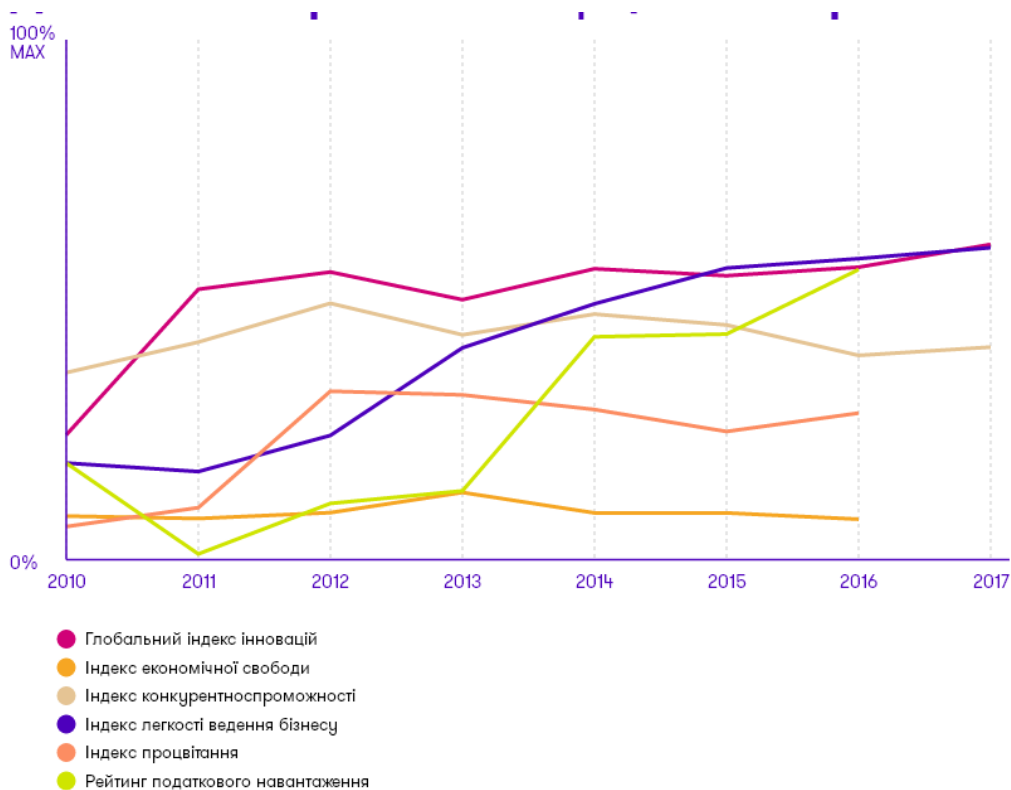

Рис. 1. Динаміка коефіцієнтів за основними глобальними рейтингами для України

Далі проводять оцінювання оточення України в глобальних рейтингах, характеризується стан та перспективи розвитку країн, що розташовані найближче в рейтингах (приклад наведено на рис. 2).

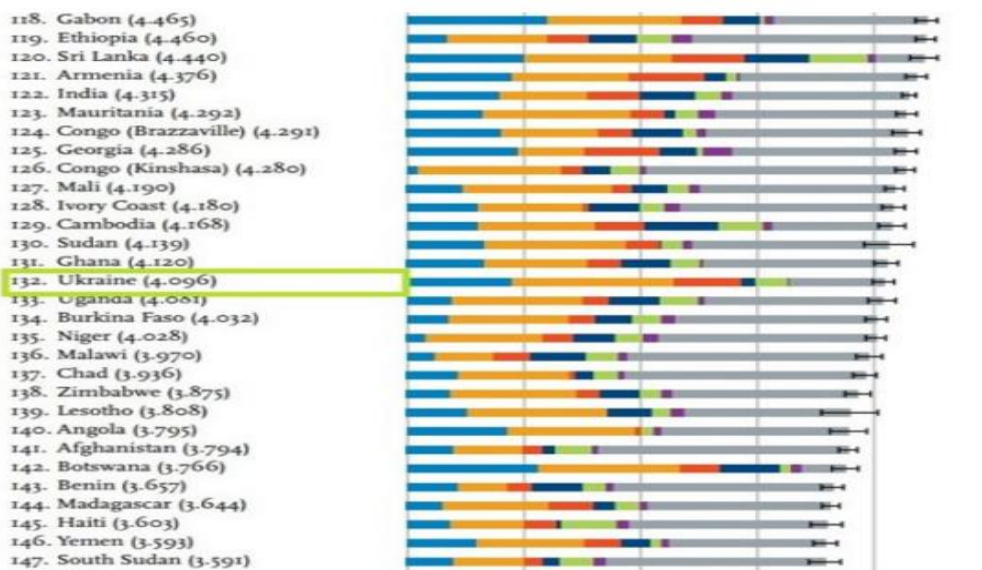

Рис. 2. Позичування України у світовому рейтингу щастя ООН The World Happiness Report

Після проведення аналізу статистичних даних необхідно зробити висновки за результатами лабораторної роботи. На основі оцінювання зміни позиції в рейтингах виявляють наявність кризових явищ або покращення ситуації.

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) результати аналітичних досліджень, які наведено у вигляді таблиць, графіків або скріншотів;
- 4) розгорнуті аналітичні висновки щодо наявності кризових явищ або позитивних тенденцій відносно позиції України в проаналізованих рейтингах.

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

Семінарське заняття на тему: "Методи діагностики стану реального сектора економіки країни"

Мета роботи – здійснити формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни й узагальнити методичні підходи виявлення кризових явищ в економіці.

Методичні рекомендації

Необхідно здійснити підготовку до дискусії щодо методів діагностики стану реального сектора економіки країни. Для цього потрібно здійснити аналіз літератури за означеною тематикою [8; 11; 14; 19].

Порядок виконання роботи

Попередня підготовка до семінару здійснюється за такими питаннями:

- 1) формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни;
- 2) вивчення методичних підходів до діагностики стану реального сектора економіки країни.

На семінарському занятті передбачено проведення дискусії зі запропонованих питань.

У результаті проведення семінарського заняття у студентів має сформуватися компетентність щодо формування методичного підходу до діагностики кризових явищ у реальному секторі економіки країни.

Лабораторна робота 2.

Розроблення діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки

Мета роботи – сформулювати перелік статистичних показників, за якими може бути оцінений макроекономічний стан України та застосувати їх на практиці.

Методичні рекомендації

Оцінювання стану національної економіки можливе на основі статистичних даних та їхнього аналізу в динаміці. Одним із основних методичних підходів до виявлення кризових явищ у реальному секторі економіки є визначення рівня фінансової безпеки держави.

Основні чинники, які визначають фінансову безпеку держави:

рівень фінансової незалежності держави (тут береться до уваги те, наскільки держава здатна покривати свої витрати за рахунок власних чи позикових грошових коштів, їхня структура в загальному обсязі);

політичний клімат у країні;

характер грошово-кредитної політики країни (тактичний чи стратегічний характер і які методи застосовуються задля досягнення поставлених завдань: ринкові чи адміністративні);

рівень законодавчого забезпечення фінансової сфери.

Фінансова безпека країни не є одноособовою ланкою економіки, вона є консолідованою багаторівневою системою, яка складається з таких підсистем:

бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів;

валютна безпека – це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

грошово-кредитна безпека – це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення;

боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету та руйнуванням вітчизняної фінансової системи;

безпека страхового ринку – це такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені в договорах страхування збитки їхніх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування;

безпека фондового ринку – це оптимальний обсяг капіталізації ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їхню структуру й рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому [22].

Для кожної з підсистем розроблені індикатори, які характеризують їхній стан. Кожен з індикаторів має своє нормативне значення. Відхилення фактичного значення індикатора від нормативного свідчить про необхідність виявлення й усунення причин, які зумовили це відхилення.

Порядок виконання роботи

За основу для формування власного методичного підходу можна взяти методичку, затверджену Концепцією національної безпеки України [23], перелік показників і нормативних значень подано в табл. 1.

За обраним методичним підходом проводиться розрахунок базових показників фінансової безпеки держави з подальшою інтерпретацією результатів і формуванням аналітичних висновків. Розрахунок показників рекомендовано проводити за останні 7 – 8 років.

У процесі формування аналітичних висновків необхідно робити акцент на причини та наслідки невиконання нормативних значень.

Показники фінансової безпеки держави

Показник	Нормативне значення
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	не більше 30
Відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3
Покриття дефіциту бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30
Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	не більше 15
Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107
Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, %	не менше 30
Рівень процентної ставки кредитів банків відносно інфляції, %	не більше 5
Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до дол. США щодо показників попереднього періоду	не більше 6
Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загального обсягу депозитів (рівень доларизації), %	не більше 25
Валові міжнародні резерви України, місяці імпорту	не менше 3

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані студентом аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць або графіків;
- 4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів

Лабораторна робота 3.

Виявлення дисбалансів та диспропорцій в економіці України

Мета роботи – за сформованим на попередньому лабораторному занятті переліком показників оцінити рівень фінансової безпеки держави.

Методичні рекомендації

Для оцінювання стану фінансової безпеки держави потрібно використовувати дані офіційної статистики, що подане на офіційних сайтах міністерств та відомств:

офіційний сайт Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>) [26];

офіційний сайт Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>) [29];

офіційний сайт Міністерства економіки України (<http://www.me.gov.ua>) [27];

офіційний сайт Міністерства фінансів України (<http://www.minfin.gov.ua>) [28].

Порядок виконання роботи

Спочатку формуються вихідні дані для аналізу дисбалансів та диспропорцій в економіці України, далі проводиться розрахунок показників, за методичним підходом, що сформований за результатами виконання лабораторної роботи за темою 3.

Далі проводиться розрахунок показників в динаміці за останні 7 – 8 років для того, щоб оцінити циклічність прояву кризових явищ.

Після розрахунку показників необхідно здійснити аналіз отриманих результатів у динаміці та виявити причини погіршення або покращення ситуації.

Під час формування звіту про лабораторну роботу необхідно враховувати, що всі показники мають бути обґрунтовані та прописані формули їхнього розрахунку. У висновках потрібно робити акцент на причинно-наслідкові зв'язки виникнення та прояву кризових явищ в економіці держави.

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

Лабораторна робота 4.

Побудова системи раннього розпізнавання кризових явищ у реальному секторі економіки України

Мета роботи – зробити поглиблений аналіз стану однієї з галузей економіки України на основі сформованого студентом переліку показників, здійснити аналіз тенденцій і перспектив розвитку галузі.

Методичні рекомендації

Студент самостійно обирає для аналізу одну з галузей економіки України (оптимально проводити аналіз тієї галузі, за якою буде виконуватися магістерська дипломна робота). Далі визначається перелік показників, за якими можуть бути діагностовані кризові явища в тій чи іншій галузі.

Для оцінювання стану галузі необхідно використовувати дані офіційної статистики, які подані на офіційних сайтах міністерств і відомств:

офіційний сайт Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>) [26];

офіційний сайт Міністерства економіки України (<http://www.me.gov.ua>) [27];

офіційний сайт Міністерства фінансів України (<http://www.minfin.gov.ua>) [28].

Порядок виконання роботи

По-перше, проводиться відбір показників для аналізу обраної галузі. Студент може самостійно обрати набір показників для дослідження. Приблизний перелік показників для аналізу: обсяг виробництва в галузі, індекси промислової продукції в галузі, обсяг інвестицій у галузь, кількість зайнятих осіб у галузі, динаміка цін на продукцію галузі, обсяг експорту продукції галузі, сукупний дохід підприємств галузі, сукупний фінансовий результат підприємства галузі, частка продукції галузі у ВВП держави тощо.

Розрахунки потрібно здійснювати щонайменше за останні 7 – 8 років.

Приклад подання інформації наведено в табл. 2.

Після розрахунку показників необхідно здійснити аналіз отриманих результатів у динаміці та виявити причини погіршення або покращення ситуації.

Індекси продукції виробників машинобудівної галузі та виробників машин й устаткування (приклад подання інформації)

Показники	Роки											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Машинобудування	112,5	103,1	106,2	108	94,1	78,1	111,2	116	96,7	95,7	86,1	87
Виробництво машин і устаткування	118,9	112,2	102,9	103	98,2	62,4	121,1	117	99,5	95,7	89,9	90

Багато також наводити рисунки, що ілюструють динаміку розрахованих показників (рис. 3 та 4).

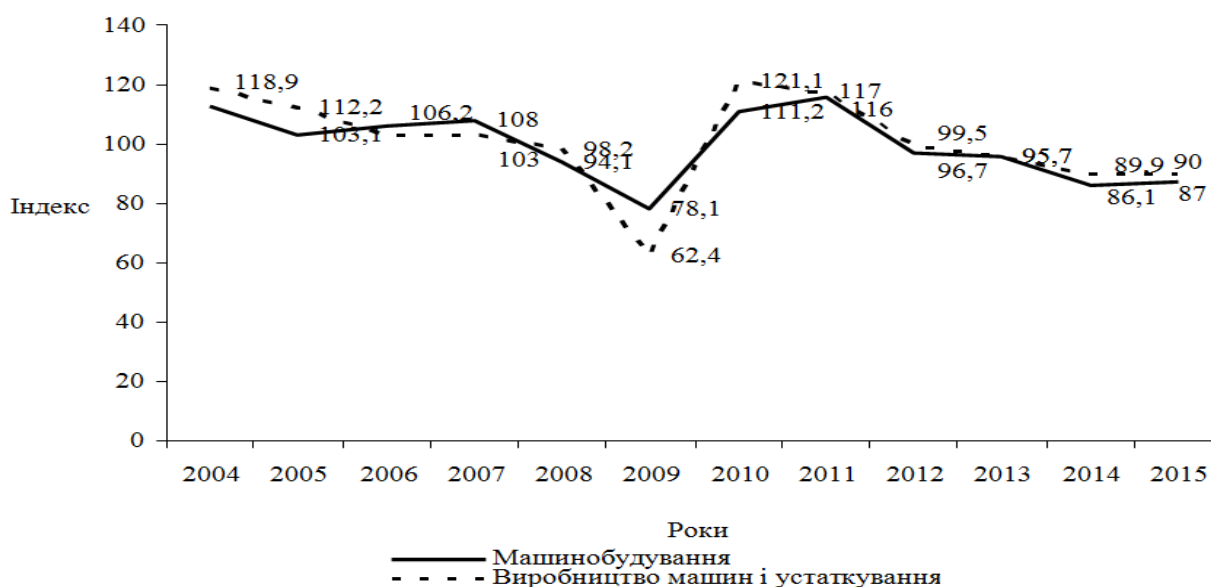

Рис. 3. Динаміка зміни обсягів виробленої продукції в галузі машинобудування та продукції виробників машин й устаткування

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані студентом аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць або графіків;
- 4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

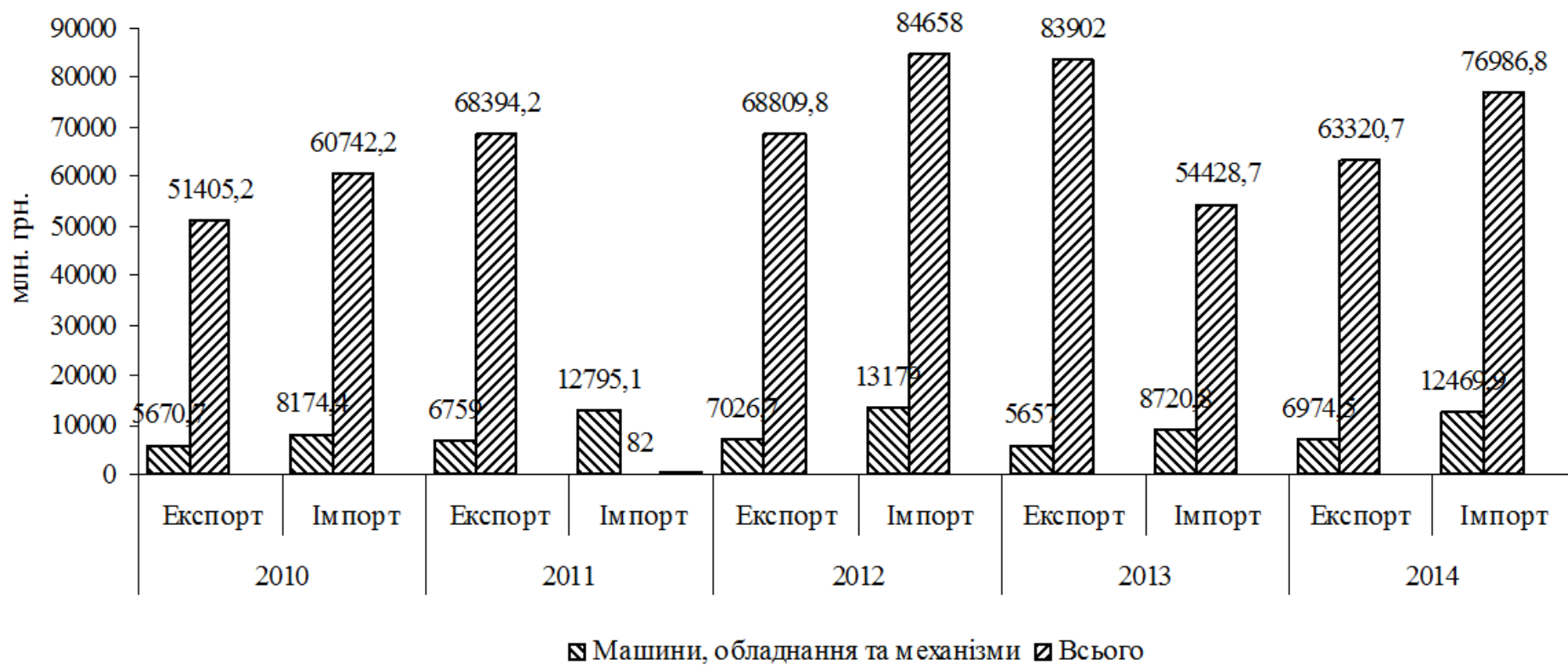

Рис. 4. Співвідношення обсягів експорту та імпорту машин та устаткування

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

Практична робота.

Визначення симптомів патологічних кризових процесів

Мета роботи – визначити симптоми патологічних кризових процесів на рівні підприємства на основі показників рентабельності та розробити рекомендації щодо подолання кризи на підприємстві.

Завдання

У табл. 3 подано інформацію значення показників рентабельності підприємства, на основі цих даних необхідно визначити наявність патологічних кризових процесів на підприємстві машинобудівної галузі. На основі проведених розрахунків діагностувати наявність кризових процесів на підприємстві та розробити рекомендації щодо подолання кризи.

Таблиця 3

Вихідні дані

Показник	Фактичне значення			Відносне відхилення за роками	
	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2016 – 2015	2017 – 2016
Рентабельність активів	1,363	1,304	1,339	розрахувати	розрахувати
Рентабельність власного капіталу	1,967	2,181	2,392	розрахувати	розрахувати
Коефіцієнт рентабельності діяльності	1,451	1,427	1,477	розрахувати	розрахувати
Коефіцієнт рентабельності продукції	0,791	0,918	0,211	розрахувати	розрахувати

Методичні рекомендації

Спочатку необхідно провести розрахунок відносного відхилення за показниками рентабельності, далі визначити, чи скорочуються вони суттєво, що може бути проявом кризових явищ. А далі слід визначити напрями покращення ситуації.

Лабораторна робота 5.

Моделювання сценаріїв розвитку кризових явищ в економіці держави

Мета роботи – на основі проведення діагностики кризових явищ на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях здійснити розробку імітаційної моделі розвитку обраної для аналізу галузі з урахуванням макро-економічної ситуації.

Методичні рекомендації

Імітаційна модель – це різновид математичних моделей, що описують динамічні процеси в реальних системах і піддаються перевірці.

Імітаційне моделювання – це окремий випадок математичного моделювання. Існує клас об'єктів, для яких з різних причин не розроблені аналітичні моделі або не розроблені методи розв'язування задач про такі моделі. В цьому випадку математична модель замінюється імітатором або імітаційною моделлю.

Сьогодні існує значна кількість онлайн платформ для побудови імітаційних моделей, зокрема: БП Симулятор – <https://www.bpsimulator.com/ru/#productivity>; AnyLogic – <https://www.anylogic.ru/>; TRANSIM – <https://www.transim.com/#/Home>.

Порядок виконання роботи

Першим кроком студент обирає платформу для побудови імітаційної моделі. Другим кроком проводиться визначення основного переліку чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ, що обумовлюють розвиток кризових явищ в обраній галузі. Також формується перелік показників, за якими може бути діагностовано покращення або погіршення ситуації. Коли всі проміжні процедури виконано, розпочинається побудова імітаційної моделі, яка повинна мати практичну спрямованість і бути орієнтованою на вирішення конкретних проблем, що було діагностовано в попередніх лабораторних роботах.

Приклад імітаційної моделі подано на рис. 5.

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;

- 3) виконані студентом розрахунки, у вигляді таблиць або графіків;
- 4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

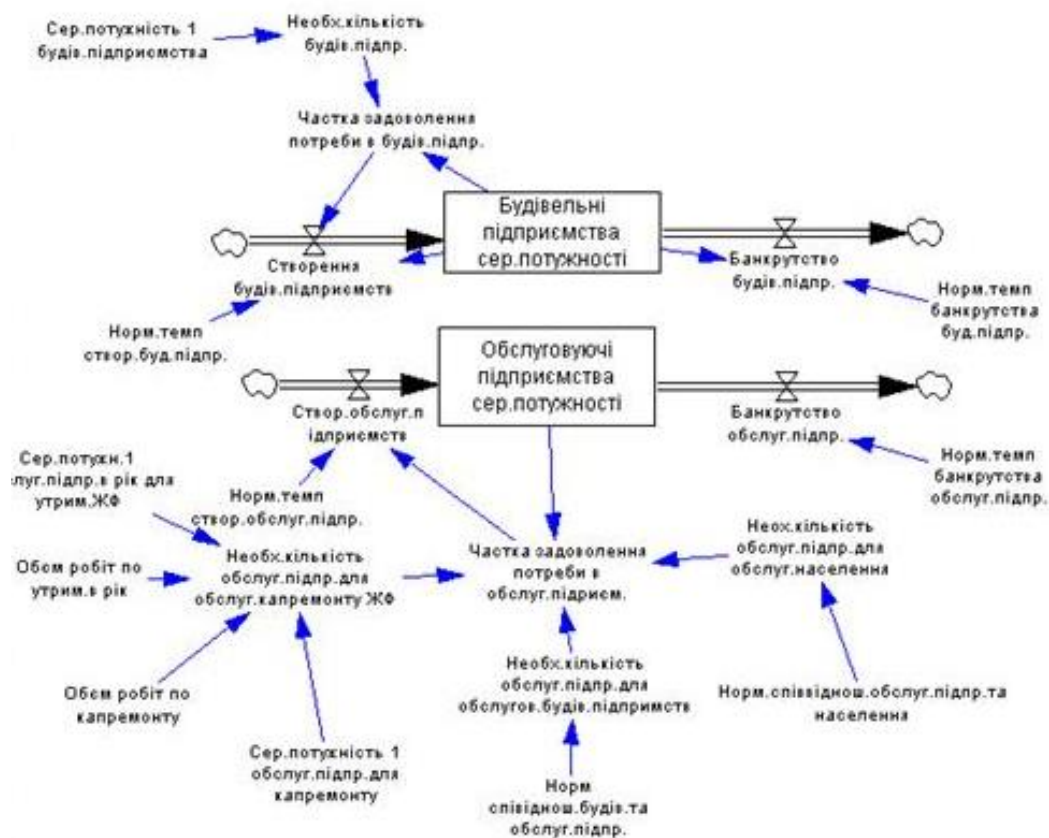

Рис. 5. Приклад формування імітаційної моделі

Змістовий модуль 2

Управління фінансовою санацією підприємства

Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

Лабораторна робота 6.

Статистичний аналіз розвитку кризових явищ в економіці України

Мета роботи – здійснити аналіз й оцінювання наявності й глибини кризових явищ, що спостерігаються в економіці України та визначити тенденції їхнього розвитку.

Методичні рекомендації

Кризові явища – це постійна форма руху, яка впливає на процеси регулювання розвитку економіки будь-якої держави. Рівень економічного падіння в окремих сферах економіки України виявився найбільшим серед країн СНД, а за рівнем зниження курсу національної валюти наша держава за останні роки вийшла на перші позиції у світі. Це засвідчує наявність істотних особливостей, які зумовили посилення кризових явищ саме в економіці України.

Вплив світової фінансової кризи на Україну викликаний низкою причин: незавершеністю важливих процесів ринкової трансформації, звуженням внутрішнього ринку, великою залежністю від зовнішнього ринку, низьким рівнем економічного суверенітету в умовах випереджального зростання фінансового сектора з відривом від реального, недосконалою структурою економіки та її надмірною енергоємністю тощо. Високі темпи зростання української економіки протягом тривалого періоду утримувалися за рахунок надходжень ресурсів з-за кордону. Тому економіка потрапила у залежність від чистого припливу капіталу. Таким чином, разом зі стрімким зростанням обсягу зовнішнього боргу економіка України почала розвиватися за споживацько-борговою моделлю. Іноземні позики в основному використовувалися на споживчому ринку, а не інвестувалися в економіку.

Кризові явища в Україні мають свою специфіку. Криза в нашій країні спричинена, в основному, внутрішніми макроекономічними суперечностями, а глибина її проникнення посилилася через високий рівень залежності національної економіки від зовнішнього економічного середовища. Не останнім чинником стала й політична криза в державі. Усе це обумовлює необхідність проведення глибокого та суттєвого дослідження проявів кризових явищ в економіці України, аналізу їхньої глибини та динаміки розвитку, а також виявлення сфер, що характеризуються найбільш істотними негативними змінами.

Порядок виконання роботи

Виконання лабораторної роботи передбачає проведення аналізу макроекономічної ситуації в Україні з урахуванням її особливостей, що вказують на наявність та розвиток кризових явищ в українській економіці.

Для цього в роботі необхідно сформувавши індивідуальний алгоритм здійснення аналізу наявності й оцінювання глибини та динаміки кризових явищ в економіці України, а також провести аналітичне дослідження з використанням статистичних та інформаційних даних (якнайменше за останні п'ять років або більше). Інформаційною базою для дослідження в першому розділі роботи можуть бути:

офіційний сайт Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>) [26];

офіційний сайт Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>) [29];

офіційний сайт проекту Світового банку Doing Business (<http://www.doingbusiness.org>) [30];

офіційний сайт Верховного Суду України (<http://www.scourt.gov.ua>) [23];

офіційний веб-портал "Судова влада України" (<http://court.gov.ua>) тощо.

В першу чергу студенту необхідно провести дослідження статистичних даних щодо основних макропоказників, динаміка яких може ілюструвати прояви економічної кризи. До таких показників можуть бути віднесені:

валовий внутрішній продукт;

індекс інфляції;

обсяг доходів та видатків бюджету, обсяг бюджетного дефіциту;

обсяги експорту й імпорту, сальдо платіжного балансу;

індекси промислової продукції;

обсяги інвестицій (за видами, напрямками, джерелами та ін.);

індекс реальної заробітної плати тощо.

На наступному етапі студент повинен приділити увагу розгляду показників, якими безпосередньо характеризуються кризові явища в економіці в цілому та окремих регіонах або галузях промисловості:

кількість і структура збиткових підприємств за видами економічної та промислової діяльності;

обсяг отриманих підприємствами збитків;

рівень рентабельності (збитковості) в окремій галузі або економіці в цілому;

кількість порушених справ щодо банкрутства підприємств;

структура ухвалення рішень у справах щодо банкрутства тощо.

Динаміку обраних показників дозволяється розглядати в будь-якому аспекті: в Україні в цілому, в регіональних аспектах, за окремими галузями й окремо взятими регіонами тощо. На всі статистичні дані обов'язкові точні посилання.

На основі обраних статистичних даних студент може додатково самостійно сформулювати діагностичні показники, які б відображали певний аспект явища, яке досліджується (наприклад, масштаб розгляду справ щодо банкрутства, інтенсивність розгляду тощо). Наявність таких показників, самостійно розроблених та обґрунтованих студентом, є підставою для отримання ним більш високих балів за виконання лабораторної роботи.

У сформованому алгоритмі студенту необхідно:

1) детально обґрунтувати ті показники і методики, які мають бути застосовані на кожному етапі аналітичного дослідження;

2) за обраними показниками провести аналітичні розрахунки. Результати навести в табличному та / або графічному вигляді;

3) визначити ряд зовнішніх і внутрішніх чинників, які стримують або сприяють розвитку кризових явищ в економіці України;

4) за поданими даними провести досить глибокий і ґрунтовний аналіз, за результатами якого зробити висновки щодо наявності й глибини розвитку кризових явищ в економіці України, тенденцій їхнього розвитку та можливостей впливу на них (мінімізації, нейтралізації, врахування тощо) з боку держави та суб'єктів господарювання.

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);

2) мету лабораторної роботи;

3) виконані студентом аналітичні розрахунки, наведені у вигляді таблиць або графіків;

4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи.

Тема 8. Санаційний контролінг та аудит

Лабораторна робота 7.

Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності

Мета роботи – набути практичних навичок в оцінюванні ймовірності банкрутства підприємств із використанням дискримінантних моделей.

Методичні рекомендації

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Е. Альтмана.

Ймовірність банкрутства підприємства за моделлю Е. Альтмана визначають наступним чином:

$$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,42 X_4 + 0,995 X_5 \quad (1)$$

де X_1 – співвідношення чистого оборотного капіталу до суми активів;

X_2 – частка формування активів за рахунок нерозподіленого прибутку;

X_3 – рентабельність активів, розрахована виходячи з прибутку до виплати відсотків та податків;

X_4 – коефіцієнт співвідношення акціонерного капіталу та зобов'язань;

X_5 – коефіцієнт оборотності активів.

Оцінювання ймовірності банкрутства:

1) якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства дуже висока, підприємство є практично неспроможним (банкрутом);

2) $1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства досить висока;

3) $Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства дуже низька.

Порядок розрахунку показників наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Порядок розрахунку показників моделі Альтмана

Показники	Формули розрахунків
X_1	$(p. 1195 - p. 1695) \text{ ф. 1} / p. 1300 \text{ ф. 1}$
X_2	$p. 1420 \text{ ф. 1} / p. 1300 \text{ ф. 1}$
X_3	$(p. 2290 + p. 2250) \text{ ф. 2} / p. 1300 \text{ ф. 1}$
X_4	$p. 1495 \text{ ф. 1} / (p. 1595 + p. 1695 + p. 1700) \text{ ф. 1}$
X_5	$p. 2000 \text{ ф. 2} / \text{ф. 1300 ф. 1}$

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Р. Ліса.

Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану підприємства з боку ймовірності його банкрутства виглядає наступним чином:

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4 \quad (2)$$

де X_1 – відношення обігового капіталу до суми активів;
 X_2 – відношення прибутку від продажів до суми активів;
 X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів;
 X_4 – відношення власного капіталу до позикового.

Граничне значення становить 0,037. Що більшим є значення Z , то вищою є платоспроможність підприємства

Порядок розрахунку показників моделі наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Порядок розрахунку показників моделі Р. Ліса

Показники	Формули розрахунків
X_1	р. 1195 ф. 1 / р. 1300 ф. 1
X_2	р. 2190 ф. 2 / р. 1300 ф. 1
X_3	р. 1420 ф. 1 / р. 1300 ф. 1
X_4	р. 1495 ф. 1 / (р. 1595 + р. 1695 + р. 1700) ф. 1

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням моделі Г. Спрінгейта.

Модель Г. Спрінгейта має такий вигляд:

$$Z = 1,03 A + 3,07 B + 0,66 C + 0,4 D, \quad (3)$$

де A – співвідношення робочого капіталу до загальної вартості активів;

B – співвідношення оподаткованого прибутку й відсотків до загальної вартості активів;

C – співвідношення оподаткованого прибутку до короткотермінової заборгованості;

D – співвідношення обсягу продажів до загальної вартості активів.

Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважають потенційним банкрутом, якщо показник Спрінгейта більший ніж 0,862, то підприємство можна вважати таким, що функціонує нормально.

Порядок розрахунку показників, що використовують у моделі, наведено в табл. 6.

Порядок розрахунку показників моделі Г. Спрінгейта

Показники	Формули розрахунків
A	$(p. 1195 - p. 1695) \text{ ф. } 1 / p. 1300 \text{ ф. } 1$
B	$(p. 2290 + p. 2250) \text{ ф. } 2 / p. 1300 \text{ ф. } 1$
C	$p. 2290 \text{ ф. } 2 / p. 1695 \text{ ф. } 1$
D	$p. 2000 \text{ ф. } 2 / p. 1300 \text{ ф. } 1$

Оцінювання ймовірності банкрутства з використанням методики Д. Дюрана.

Методика Д. Дюрана спрямована на оцінювання платоспроможності та ризику банкрутства. Вона належить до класу евристичних моделей. Її створено на основі скорингового аналізу за трьома показниками: рентабельності сукупного капіталу ($P_{ск}$), коефіцієнта покриття ($Kп$) й коефіцієнта фінансової незалежності ($Ка$). У моделі Дюрана розраховують комплексний показник фінансового стану у вигляді показника платоспроможності підприємства (табл. 7).

Сума балів становить комплексний показник фінансового стану підприємства, якісну градацію якого подано у вигляді розподілу підприємств за класами, відповідно до рейтингового числа – суми балів:

- I клас – підприємства з гарним запасом фінансової стабільності;
- II клас – підприємства з деяким ступенем ризику;
- III клас – проблемні підприємства;
- IV клас – підприємства з високим ризиком банкрутства;
- V клас – практично неспроможні підприємства.

Таблиця 7

Методика оцінки платоспроможності підприємства за Д. Дюраном

Показники	Класи підприємств за Д. Дюраном				
	I	II	III	IV	V
$P_{ск}$	$P_{ск} \geq 30$ 50 балів	$30 > P_{ск} \geq 20$ від 50 до 35 балів	$20 > P_{ск} \geq 10$ від 35 до 20 балів	$10 > P_{ск} \geq 1$ від 20 до 4 балів	$P_{ск} < 1$ 0 балів

1	2	3	4	5	6
Кп	$K_p \geq 2$ 30 балів	$2 > K_p \geq 1,7$ від 30 до 20 балів	$1,7 > K_p \geq 1,4$ від 20 до 10 балів	$1,4 > K_p \geq 1,1$ від 10 до 1 балів	$K_p < 1,1$ 0 балів
Ка	$K_a \geq 0,7$ 20 балів	$0,7 > K_a \geq 0,45$ від 20 до 10 балів	$0,45 > K_a \geq 0,3$ від 10 до 5 балів	$0,3 > K_a \geq 0,2$ від 5 до 1 балів	$K_a < 0,2$ 0 балів
Межі класів	100 балів	від 100 до 65 балів	від 65 до 35 балів	від 35 до 6 балів	0 балів

Порядок розрахунку показників, що використовують у моделі, наведено в табл. 8.

Таблиця 8

Порядок розрахунку показників методики Д. Дюрана

Показники	Формула розрахунків
Рск	$r. 2290 \text{ ф. } 2 / r. 1900 \text{ ф. } 1$
Кп	$r. 1195 \text{ ф. } 1 / r. 1695 \text{ ф. } 1$
Ка	$r. 1495 \text{ ф. } 1 / r. 1900 \text{ ф. } 1$

Порядок виконання роботи

1. Для виконання лабораторної роботи студенту необхідно обрати підприємство (за власним бажанням), що є для нього базою виробничої або переддипломної практики, або будь-який інший суб'єкт господарювання, звітність якого подано на інтернет-порталі Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України [29].

2. Визначити значення коефіцієнтів, необхідних для розрахунку інтегрального показника ймовірності банкрутства, за обраною моделлю за відповідними періодами.

У роботі всі розрахунки необхідно здійснювати за допомогою редактора *MS Excel*, тому всі необхідні показники для розрахунку формують у табличному вигляді.

Розглянемо розрахунок імовірності банкрутства за моделлю Альтмана. Необхідні дані з балансу підприємства наведено на рис. 6.

	A	B	C
1	Код рядка	2013	2014
2	1195	576242	599385
3	1300	3236826	3406140
4	1420	1359072	1359072
5	1495	1775260	1775260
6	1595	0	0
7	1695	1630880	1630880
8	1700	0	0
9	2000	755733	652916
10	2250	0	0
11	2290	242319	205753

Рис. 6. Показники, необхідні для розрахунку ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Альтмана

3. За допомогою редактора формул *MS Excel* необхідно розраховувати потрібні показники для моделі Альтмана (за методичними рекомендаціями) й сам інтегральний показник за два періоди.

За допомогою логічних функцій *MS Excel* "ЕСЛИ", "И", "ИЛИ" необхідно вивести результати визначених розрахунків (рис. 7):

1) якщо $Z < 1,23$, то ймовірність банкрутства дуже висока, підприємство є практично неспроможним (банкрутом);

2) $1,23 < Z < 2,89$ (зона невизначеності) – ймовірність банкрутства досить висока;

3) $Z > 2,89$ – ймовірність банкрутства дуже низька.

	2013	2014		Показник	2013	2014
1	2013	2014		X1	-0,326	-0,302834
2	576242	599385		X2	0,42	0,3990065
3	3236826	3406140		X3	0,075	0,0604065
4	1359072	1359072		X4	1,089	1,0885289
5	1775260	1775260		X5	0,233	0,191688
6	0	0				
7	1630880	1630880				
8	0	0		Z	1,044	дуже висока
9	755733	652916			0,956	дуже висока
10	0	0				
11	242319	205753				

Рис. 7. Результат розрахунків імовірності банкрутства підприємства за моделлю Альтмана

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. За даними фінансової звітності підприємства оцініть імовірність його банкрутства на основі моделі Е. Альтмана. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 2. За даними фінансової звітності підприємства оцініть імовірність його банкрутства на основі моделі Р. Ліса. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 3. За даними фінансової звітності підприємства оцініть імовірність його банкрутства на основі моделі Г. Спрінгейта. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Завдання 4. За даними фінансової звітності підприємства оцініть імовірність його банкрутства на основі методики Д. Дюрана. Зробіть розгорнуті аналітичні висновки, сформулюйте та обґрунтуйте рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Звіт про виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку А);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані аналітичні розрахунки, які наведені у вигляді таблиць або скриншотів;
- 4) надати розгорнуті аналітичні висновки, рекомендації щодо підтримання стійкого фінансового стану або фінансового оздоровлення підприємства.

Практичне завдання

"Санаційний аудит фінансової сфери підприємства"

Завдання 1. У рамках проведення санаційного аудиту за даними балансу підприємства (форма 1, додаток А) виконайте оцінку структури балансу досліджуваного суб'єкта господарювання. За результатами проведених розрахунків сформууйте аналітичні таблиці. Надайте розгорнуті обґрунтовані висновки.

Методичні рекомендації

Аналіз джерел формування фінансових ресурсів передбачає розгляд абсолютних і відносних змін власних і позикових засобів підприємства. Під час виконання даного аналізу потрібно визначити:

які кошти (власні чи позикові) є основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства?

як змінюється частка власного капіталу в балансі за звітний період?

як змінилась частка позикових коштів у сукупних джерелах формування фінансових ресурсів, це є свідченням того, що:

- збільшилась, що визначає підсилення фінансової нестійкості підприємства та підвищення ступеню його фінансового ризику;
- зменшилась, що визначає підвищення фінансової незалежності підприємства;

про що може свідчити скорочення (зростання) обсягу резервів, фондів та нерозподіленого прибутку підприємства:

як за аналізований період змінилась структура власного капіталу підприємства, на які складові припадає найбільша питома вага;

які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу?

Як змінились довгострокові зобов'язання за період, що досліджується;

підвищився чи знизився ризик втрати фінансової стійкості підприємства – для цього здійснюється аналіз структури фінансових зобов'язань підприємства:

- переважають короткострокові джерела в структурі позикових коштів, що є негативним фактом, який характеризує погіршення структури балансу та підвищення ризику втрати фінансової стійкості;

які зобов'язання переважають у структурі кредиторської заборгованості на звітну дату балансу;

яких змін зазнали за аналізований період короткострокові зобов'язання перед бюджетом, перед постачальниками, за авансами;

які види короткострокової заборгованості в досліджуваному періоді характеризуються найбільшими темпами зростання:

- негативним моментом є висока частка заборгованості перед бюджетом, оскільки затримка відповідних платежів викликає нарахування пені;

- негативним моментом є висока частка (більш 60 %) заборгованості перед позабюджетними фондами.

Під час проведення аналізу напрямків використання фінансових ресурсів підприємства потрібно визначити зміни в майні підприємства, зробити висновки щодо покращення або погіршення структури активів. Потрібно звернути увагу на наступні моменти:

як в цілому змінилась величина майна (сума оборотних та необоротних активів підприємства):

- зменшення майна підприємства є підставою для висновків щодо скорочення підприємством обсягів його господарської діяльності, що може потягти за собою його неплатоспроможність та навпаки;

на які складові припадала найбільша питома вага в структурі сукупних активів;

якою є частка необоротних активів у сукупних активах підприємства (відповідь на це питання характеризує "важку" або "легку" структуру активів підприємства):

які зміни відбулися зі складовими необоротних активів:

- зростання незавершеного будівництва може негативно вплинути на результати фінансово-господарської діяльності підприємства (в такому випадку потрібно додатково аналізувати доцільність й ефективність вкладень);

- зростання довгострокових фінансових інвестицій указує на вилучення коштів з основної виробничої діяльності, а зменшення сприяє втягненню фінансових коштів в основну діяльність підприємства і покращенню його фінансового стану;

яких змін зазнала структура необоротних активів;

як змінилась величина оборотних активів підприємства за період, що досліджується;

які статті внесли найбільший внесок у формування оборотних активів: запаси, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові інвестиції, грошові кошти? Про які проблеми може йти мова за такої структури оборотних активів?

як змінилась вартість запасів за аналізований період, чи є ця зміна позитивною та про що це свідчить:

- якщо вартість запасів збільшилась, а оборотність запасів зменшилась, це є негативним чинником.

яких змін за період, який досліджується, зазнали обсяги дебіторської заборгованості:

- зросли, що є негативною зміною й може бути викликано проблемами, пов'язаними з оплатою продукції (робіт, послуг) підприємства або активним наданням комерційного кредиту покупцям, тобто відволіканням частини поточних активів й іммобілізацією частини оборотних коштів з виробничого процесу;

- знизилась, що є позитивною зміною й може свідчити про покращення ситуації з оплатою продукції підприємства та про вибір оптимальної політики продаж;

підприємство протягом періоду, який досліджується, мало активне чи пасивне сальдо заборгованості?

Співставлення сум дебіторської та кредиторської комерційної заборгованості може позначати, що підприємство мало:

- активне сальдо (дебіторська заборгованість перевищує кредиторську). Якщо підприємство має активне сальдо, то воно надає своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит у розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочок платежів комерційним кредиторам;

- пасивне сальдо (кредиторська заборгованість перевищує дебіторську). У цьому випадку підприємство фінансує свої запаси та відстрочки платежів своїх боржників за рахунок невиконання платежів своїм комерційним кредиторам.

як змінилась частка грошових коштів у структурі оборотних активів підприємства за період, що аналізується?

У процесі вирішення завдання необхідно скласти та заповнити табл. 9 – 10.

Завдання 2. У рамках проведення санаційного аудиту необхідно дослідити та оцінити ліквідність та платоспроможність підприємства за допомогою відповідних коефіцієнтів. Сформувати аналітичні висновки, надати рекомендації щодо забезпечення достатнього рівня ліквідності та платоспроможності.

Методичні рекомендації

Аналіз ліквідності та платоспроможності передбачає розрахунок відповідних коефіцієнтів, що дає можливість оцінити здатність підприємства своєчасно та в повному обсязі виконувати поточні зобов'язання. Дослідження коефіцієнтів ліквідності здійснюється поетапним співставленням окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних балансу. Таким чином, необхідно за даними фінансової звітності аналізованого підприємства розрахувати показники (табл. 11).

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття) характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів та показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності розраховують за більш вузьким колом оборотних активів, коли з їхньої загальної величини віднімають найменш ліквідну їхню частину – запаси.

Структура та динаміка джерел формування фінансових ресурсів підприємства

Стаття пасиву	Джерело інформації, форма № 1	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період		
		на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темپ приросту, %
1	2	3	4	5	6	7 = 4 - 3	8 = 6 - 5	9 = $\frac{7}{3} * 100\%$
1. Власний капітал	р. 1495							
1.1. Зареєстрований капітал (пайовий капітал)	рр. (1400 + 1405 + 1425 + 1430)							
1.2. Додатковий капітал	р. 1410							
1.3. Резервний капітал	р. 1415							
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	р. 1420							
2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	р. 1595							
3. Поточні зобов'язання та забезпечення	р. 1695							
3.1. Короткострокові кредити	р. 1600							
3.2. Кредиторська заборгованість	р. (1605 + ... + 1650)							
3.3. Інші поточні зобов'язання і забезпечення	рр. (1660 + ... + 1690)							
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, що утримуються для продажу	р. 1700							
5. Чиста вартість активів НПФ	р. 1800							
БАЛАНС	р. 1900							

Структура та динаміка активів підприємства

Стаття активу	Джерело інформації, форма № 1	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період		
		на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темپ приросту, %
1. Необоротні активи	р. 1095							
1.1. Нематеріальні активи	р. 1000							
1.2. Основні засоби	рр. (1005 + 1010 + 1020)							
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	рр. (1030 + 1035)							
1.4. Довгострокова дебіторська заборгованість	р. 1040							
1.5. Інвестиційна нерухомість	р.1015							
1.6. Інші необоротні активи	рр. (1045 + ... + 1090)							
2. Оборотні активи	р. 1195							
2.1. Запаси	рр. (1100 + 1110)							
2.2. Дебіторська заборгованість	рр. (1120 + ... + 1155)*							
2.3. Поточні фінансові інвестиції	р. 1160							
2.4. Грошові кошти	р. 1165							
2.5. Інші оборотні активи	рр. (1115 + 1180 + 1190)							
2.6. Витрати майбутніх періодів	р. 1170							
3. Необоротні активи та групи вибуття	р. 1200							
БАЛАНС	р. 1300							

Примітка. Крім рядків, що не входять до підсумку балансу.

Розрахунок показників ліквідності підприємства

Показник	Джерело інформації	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Відхилення
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\phi.1, p.1195}{\phi.1, p.1695}$	1,5 – 2			
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\phi.1, p.1195 - p.1100 - p.1110}{\phi.1, p.1695}$	0,5 – 1			
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\phi.1, p.1160 + p.1165}{\phi.1, p.1695}$	0,2 – 0,35			
4. Власні оборотні кошти	$\phi.1, p. 1495 - \phi.1, p.1095$	> 0			
5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\frac{\phi.1, p.1495 - p.1095}{\phi.1, p.1195}$	> 0 збільшення			
6. Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	$\frac{\phi.1, p.1495 - p.1095}{\phi.1, p.1100 + 1110}$	> 0,5			
7. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	$\frac{\phi.1, p.1165}{\phi.1, p.1495 - \phi.1, p.1095}$	збільшення			
8. Коефіцієнт покриття запасів	$\frac{\phi.1, p.1495 - p.1095 + p.1600 + p.1615}{\phi.1, p.1100 + p.1110}$	> 1			

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у випадку необхідності погашена негайно за рахунок найбільш ліквідних активів.

Показник власних оборотних коштів характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотним коштом показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами визначає, яка частина матеріальних запасів фінансується за рахунок власних коштів підприємства. Коефіцієнт маневреності ВОК характеризує частку власних оборотних коштів, яка знаходиться у формі абсолютно ліквідних активів – грошових коштів.

Коефіцієнт покриття запасів показує співвідношення величини "нормальних" джерел покриття запасів до величини запасів.

Під час дослідження показників необхідно проаналізувати їхній економічний зміст, надати відповідну інтерпретацію, порівняти отримані значення з нормативними (рекомендованими). Також потрібно проаналізувати їхню динаміку та надати відповідні аналітичні висновки.

Завдання 3. У рамках проведення санаційного аудиту з використанням даних балансу підприємства (форма 1, додаток А) проведіть розрахунок відносних показників фінансової стійкості, складіть аналітичну таблицю. Проаналізуйте динаміку показників, охарактеризуйте рівень фінансової незалежності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування. Надайте обґрунтовані аналітичні висновки щодо рівня фінансової стійкості підприємства, яке досліджується, та напрямків її підвищення.

Методичні рекомендації

За допомогою відносних показників фінансової стійкості підприємства визначається рівень його залежності від зовнішніх джерел фінансування (табл. 12). До таких показників належать:

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку власних коштів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Що вищим

є значення цього коефіцієнта, тим фінансово стійкішим, стабільнішим і більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Вважається, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки воно має можливість погасити борги за рахунок власних коштів.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього коефіцієнта. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні підприємства, тобто втрату ним фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. За цим коефіцієнтом здійснюють найбільш загальну оцінку фінансової стійкості. Він показує, скільки одиниць залучених коштів припадає на одиницю власних. Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості та навпаки. Оптимальне значення – 0,5, критичне значення – 1.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу знаходиться в обігу, тобто в тій формі, яка дає можливість вільно маневрувати цими коштами, а яка – капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів необхідно, щоб коефіцієнт маневреності був достатньо високим. Позитивним буде незначне зростання даного коефіцієнта в динаміці. Для визначення його оптимального значення необхідно даний показник щодо конкретного підприємства порівняти з його середнім значенням у галузі або в конкурентів.

Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень показує, яка частина необоротних активів підприємства профінансована зовнішніми інвесторами. Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів. Водночас наявність подібного фінансування є ознакою добре розробленої стратегії підприємства.

Коефіцієнт довгострокового залучення коштів та коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих вкладень у сумі дають 1 і характеризують структуру довгострокових пасивів підприємства, що складаються з власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Зростання коефіцієнта довгострокового залучення коштів у динаміці є негативною тенденцією й означає, що з позиції довгострокової перспективи підприємство в усе більшій мірі залежить від зовнішніх чинників.

Розрахунок відносних показників фінансової стійкості

Показник	Джерело інформації, ф. 1	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Відхилення
Коефіцієнт автономії	$\frac{p.1495}{p.1900}$	$\geq 0,5$, збільш.			
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{p.1900}{p.1495}$	≤ 2 , зменш.			
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{p.1900 - p.1495}{p.1495}$	$\leq 0,5$, крит. – 1			
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{p.1495 - p.1095}{p.1495}$	> 0 , збільш.			
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	$\frac{p.1595}{p.1095}$	–			
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	$\frac{p.1595}{p.1495 + p.1595}$	0,4			
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	$\frac{p.1495}{p.1495 + p.1595}$	0,6			

Для розв'язання задачі необхідно розрахувати вказані показники та заповнити табл. 9. За результатами розрахунків необхідно зробити висновки за кожним коефіцієнтом, виходячи з його економічного змісту, порівняти отримані значення з рекомендованими (нормативними), проаналізувати їх у динаміці та зробити відповідні аналітичні висновки. Надані висновки повинні містити оцінку загального рівня залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

Завдання 4. Базуючись на даних фінансової звітності підприємства (форма 1, форма 2, додаток А), в рамках проведення санаційного аудиту розрахуйте та проаналізуйте показники, що характеризують прибутковість діяльності (рентабельність) суб'єкта господарювання. Складіть аналітичну таблицю. Проведіть оцінку рівня та динаміки рентабельності підприємства за окремими показниками. Надайте обґрунтовані аналітичні висновки.

Методичні рекомендації

Рентабельність демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та показує, скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) припадає на 1 грн реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо. Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форма № 1 "Баланс" (Звіт про фінансовий стан) та форма № 2 "Звіт про фінансові результати".

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності належать:

рентабельність активів (майна) – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи. Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінки ефективності діяльності підприємства, також використовують під час вивчення попиту на продукцію;

рентабельність сукупного капіталу, має економічну інтерпретацію, аналогічну попередньому показникові. Значення цього коефіцієнта цікавить у першу чергу інвесторів;

рентабельність власного капіталу, цей показник має значення насамперед для наявних і потенційних власників й акціонерів. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна

інвестована власниками грошова одиниця. Це основний показник, що використовують для характеристики ефективності вкладень у діяльність того чи іншого виду;

валова рентабельність реалізованої продукції. Даний показник відображає ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення;

операційна рентабельність реалізованої продукції. Цей коефіцієнт показує рентабельність підприємства після вирахування затрат на виробництво та збут товару. Він є одним із найкращих інструментів визначення операційної ефективності та свідчить про спроможність керівництва підприємства отримувати прибуток від діяльності до вирахування витрат, які не стосуються операційної діяльності. Аналіз цього показника в сукупності з показником валової рентабельності дозволяє сформулювати уявлення про те, чим викликані зміни рентабельності;

чиста рентабельність реалізованої продукції відображає відношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається незмінним, а показник чистої рентабельності знижується, то це може свідчити або про збільшення фінансових витрат й отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств, або про підвищення суми сплачених податкових платежів;

валова рентабельність основної діяльності характеризує ефективність роботи структурних підрозділів підприємств за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних з виготовленням продукції та загально-виробничим управлінням, а також визначення виробничої собівартості. Це дає змогу з'ясувати, скільки копійок валового прибутку формує 1 грн витрат виробничої собівартості;

рентабельність операційної діяльності свідчить про ефективність операційних витрат підприємства та відображає суму прибутку, отриману в розрахунку на 1 грн цих витрат.

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає заповнення табл. 13. У процесі аналізу необхідно дослідити отримані під час розрахунків значення та динаміку перелічених показників. За результатами аналізу рентабельності надаються висновки про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Показники рентабельності підприємства

Показник	Джерело інформації	20__ рік	20__ рік
Рентабельність активів (капіталу)	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2350(2355) * 2}{\phi.1 \text{ p.}(1900_{\text{п}} + 1900_{\text{к}})}$		
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2350(2355) * 2}{\phi.1 \text{ p.}(1495_{\text{п}} + 1495_{\text{к}})}$		
Валова рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2090(2095)}{\phi.2 \text{ p.}2000}$		
Операційна рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2190(2195)}{\phi.2 \text{ p.}2000}$		
Чиста рентабельність реалізованої продукції	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2350(2355)}{\phi.2 \text{ p.}2000}$		
Валова рентабельність основної діяльності	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2090(2095) * 2}{\phi.2 \text{ p.}2050}$		
Рентабельність операційної діяльності	$\frac{\phi.2 \text{ p.}2190(2195)}{\phi.2 \text{ p.}(2050 + 2180)}$		

Примітка. Індекси "п" та "к" біля рядків балансу позначають відповідно початок та кінець звітного періоду.

Тема 9. Санація балансу

Лабораторна робота 8.

Складання фінансової звітності підприємств після проведення санації балансу в середовищі MS Excel

Мета роботи – визначити розмір санаційного прибутку підприємства та скласти його баланс після проведення санації.

Методичні рекомендації

Санація балансу полягає в покритті відображених у балансі збитків та створенні необхідних резервних фондів за рахунок отримання санаційного прибутку. Основна мета – приведення у відповідність зареєстрованого (статутного) капіталу підприємства із чистими активами, які йому відповідають. Санацію балансу називають також "чистою санацією" або

"формальною санацією". Балансовий курс корпоративних прав при цьому досягає або перевищує позначку 100 %. Це уможлиблює залучення фінансових ресурсів шляхом додаткової емісії корпоративних прав.

Санація балансу за рахунок санаційного прибутку доцільна лише тоді, коли вичерпано решту можливостей покриття збитків, зафіксованих у балансі (після спрямування на це всіх відкритих та прихованих резервів). Зазначений (балансовий) прибуток утворюється в результаті зменшення зареєстрованого капіталу підприємства, добровільних доплат власників його корпоративних прав або в разі списання кредитором підприємства-боржника своїх вимог.

Санаційний прибуток – це прибуток, який виникає внаслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, часток) за курсом, нижчим від номінальної вартості цих прав (дизажію), в результаті їхньої безкоштовної передачі до анулювання, зниження номінальної вартості або в разі одержання безповоротної фінансової допомоги від власників корпоративних прав, кредиторів й інших зацікавлених у санації підприємства осіб.

Перша складова санаційного прибутку – дизажію – дорівнює різниці між номінальною вартістю корпоративного права й ціною його викупу емітентом і витратами, пов'язаними з процедурою викупу прав і зменшення зареєстрованого капіталу. Якщо корпоративні права надаються до анулювання безкоштовно, то санаційний прибуток дорівнює номінальній вартості наданих до анулювання прав за мінусом витрат, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу. Дизажію можна розглядати як один із видів емісійного доходу. Санаційний прибуток у частині емісійного доходу не є об'єктом оподаткування.

Безповоротна фінансова допомога – це сума коштів, переданих підприємству на умовах, які не передбачають відповідної компенсації або повернення таких коштів. Вона може здійснюватися:

- 1) власниками корпоративних прав наданням фінансових ресурсів для покриття збитків та проведення санації;
- 2) кредитором підприємства в разі повного або часткового списання заборгованості;
- 3) іншими зацікавленими в санації підприємства-боржника особами.

Якщо сума санаційного прибутку більша за суму балансових збитків, то його залишок спрямовується на формування резервних фондів.

Конверсія акцій – це об'єднання кількох акцій в одну (або обмін за встановленим співвідношенням однієї кількості акцій на іншу). Напри-

клад, конверсія акцій у відношенні 4 : 3 означає, що на кожні чотири акції можна обміняти три акції нової емісії. Конверсія є одним зі способів зменшення кількості акцій, які є в обігу.

І конверсія, й деномінація мають, як правило, на меті приведення у відповідність номінальної вартості випущених в обіг акцій з розміром зареєстрованого капіталу в разі його зменшення. Санаційний прибуток у такому випадку дорівнює сумі зменшення статутного капіталу.

Величина компенсації акціонерам, що не подали свої акції для конверсії, визначається таким чином:

1) визначається номінальна вартість акцій таких акціонерів до та після конверсії на основі курсу конверсії;

2) номінальна вартість акцій після конверсії коректується на курс їхньої реалізації на фінансовому ринку.

У роботі всі розрахунки необхідно здійснювати за допомогою редактора *MS Excel*, відображаючи алгоритм розрахунку фінансових показників у процесі санації балансу за допомогою скріншотів.

Завдання для самостійного виконання

Завдання 1. Зареєстрований капітал підприємства складає 250 тис. грн., а сума збитків становить 35 тис. грн. Загальними зборами товариства ухвалено рішення щодо зменшення зареєстрованого капіталу передачею до анулювання корпоративних прав номінальною вартістю 25 тис. грн. Окрім цього, один з кредиторів частково списав короткострокову заборгованість підприємства зі сплати відсотків за користування кредитом на суму 15 тис. грн. Баланс підприємства до проведення санації подано в табл. 14.

Таблица 14

Баланс підприємства до проведення санації

Актив, тис. грн		Пасив, тис. грн	
1. Основні засоби	150	1. Зареєстрований капітал	250
2. Запаси та витрати	100	2. Непокриті збитки	-35
3. Дебіторська заборгованість	30	3. Довгострокові зобов'язання	50
4. Грошові кошти	15	4. Поточні зобов'язання	30
Баланс	295	Баланс	295

Визначте суму санаційного прибутку та складіть баланс підприємства після проведення санації.

Завдання 2. Зареєстрований капітал акціонерного товариства складає 10 млн грн. Ухвалено рішення про зменшення статутного капіталу конверсією акцій у відношенні 5 до 2. Оскільки 10 % акціонерів не подали свої акції для конверсії, їхні акції були анульовані. Натомість, у ході конверсії на дану кількість акцій у відповідному співвідношенні були емітовані акції, що були реалізовані на біржі за курсом 120 %. Визначте:

- 1) обсяг зменшення зареєстрованого капіталу підприємства внаслідок конверсії акцій;
- 2) розмір санаційного прибутку;
- 3) розмір компенсації акціонерам, що відмовилися подати свої акції до конверсії.

Примітка. У процесі розв'язання завдання 2 спочатку скласти баланс підприємства після придбання власних акцій, а потім скласти баланс підприємства після анулювання придбаних акцій.

Завдання 3. Споруда, яка входить до складу основних фондів невиробничого призначення акціонерного товариства балансовою вартістю 20 000 грн, реалізована за 30 000 грн. Дохід від реалізації зазначеного об'єкта основних фондів товариство використало для придбання власних акцій номінальною вартістю 37 000 грн (курс 40,62 грн за одну акцію номінальною вартістю в 50 грн). Викуплені підприємством власні акції (як й інші корпоративні права) відбиваються в активі балансу за ціною їхнього придбання. (Податкові аспекти в розрахунках до уваги не беруться).

Баланс підприємства до проведення санації подано в табл. 15.

Визначте суму санаційного прибутку та складіть баланс підприємства після санації.

Таблиця 15

Баланс підприємства до проведення санації

Актив, грн		Пасив, грн	
1. Основні засоби	45 000	1. Зареєстрований капітал	80 000
2. Запаси та витрати	20 000	2. Непокриті збитки	-15 000
3. Дебіторська заборгованість	20 000	3. Довгострокові зобов'язання	30 000
4. Грошові кошти	20 000	4. Поточні зобов'язання	10 000
Баланс	105 000	Баланс	105 000

Звіт щодо виконання лабораторної роботи має містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) виконані аналітичні розрахунки, які наведені у вигляді таблиць або скриншотів;
- 4) розгорнуті аналітичні висновки щодо доцільності проведення санації балансу та її наслідки для підприємства.

Тема 10. Реструктуризація підприємства

Практичне завдання. Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізуються

Завдання 1. Ухвалено рішення реорганізувати акціонерне товариство "Полісся", приєднавши його до акціонерного товариства "Олмар". Відношення, згідно з яким обмінюються корпоративні права в разі приєднання, складає 3 : 2. В якості доплат до корпоративних прав АТ "Олмар" виплачує на користь акціонерів АТ "Полісся" компенсацію в розмірі 10 грн. за кожну акцію номінальною вартістю 50 грн. Обчислити, на скільки збільшиться зареєстрований капітал, і скласти баланс АТ "Олмар" після приєднання до нього АТ "Полісся", якщо баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд (табл. 16 – 17):

Таблиця 16

Баланс АТ "Полісся" до реорганізації, тис. грн

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	2 520	1. Зареєстрований капітал	2 400
2. Запаси і витрати	680	2. Додатковий капітал	600
3. Дебіторська заборгованість	340	3. Резервні фонди	250
4. Грошові кошти	100	4. Зобов'язання	390
Баланс	3 640	Баланс	3 640

Таблиця 17

Баланс АТ "Олмар" до реорганізації, тис. грн

Актив		Пасив	
1		2	
1. Основні засоби	10 000	1. Зареєстрований капітал	8 000
2. Запаси і витрати	2 000	2. Додатковий капітал	2 500

1		2	
3. Дебіторська заборгованість	1 000	3. Резервні фонди	1 200
4. Грошові кошти	750	4. Зобов'язання	2 050
Баланс	13 750	Баланс	13 750

Методичні рекомендації

Визначається розмір збільшення зареєстрованого капіталу АТ "Олмар". Співвідношення обміну корпоративних прав 3 : 2 означає, що 3 акції АТ "Полісся" обмінюються на 2 акції АТ "Олмар" або $\frac{2}{3}$ величини статутного капіталу АТ "Полісся" буде спрямовано на збільшення статутного капіталу АТ "Олмар". Після цього визначається розмір статутного капіталу АТ "Олмар" після реорганізації.

Для АТ "Полісся" необхідно визначити кількість акцій до приєднання та встановити загальний обсяг компенсаційних виплат власникам корпоративних прав АТ "Полісся". Компенсаційні виплати власникам акцій АТ "Полісся" здійснюються за рахунок грошових коштів АТ "Олмар" і визначаються шляхом множення кількості акцій АТ "Полісся" на розмір компенсаційних доплат на одну акцію.

У цілому активи АТ "Олмар" збільшаться на розмір активів АТ "Полісся" та зменшаться на розмір компенсаційних виплат.

Надалі необхідно визначити суму приросту чистої вартості АТ "Олмар" у результаті приєднання до нього АТ "Полісся". Для цього необхідно розрахувати розмір власного капіталу АТ "Полісся" та зменшити отриманий показник на суму сплачених компенсацій власникам акцій АТ "Полісся" та на величину збільшення статутного капіталу АТ "Олмар". Приріст чистої вартості АТ "Олмар" відображається в статті "Додатковий капітал".

Баланс АТ "Олмар" після реорганізації складається з урахуванням того, що АТ "Олмар" повністю бере на себе зобов'язання АТ "Полісся" та приєднує його активи.

Завдання 2. Збори учасників АТ "Іванна" ухвалили рішення щодо його поділу на два товариства: "Феєрія" та "Фактор" у співвідношенні 70 : 30. Баланс АТ "Іванна" до реорганізації наведено в табл. 18. Складіть розподільний баланс АТ "Іванна".

Баланс АТ "Іванна" до реорганізації

Актив	Тис. грн	Пасив	Тис. грн
1. Основні засоби	2 000	1. Зареєстрований капітал	1 800
2. Запаси і витрати	600	2. Додатковий капітал	600
3. Дебіторська заборгованість	400	3. Резервний капітал	100
4. Грошові кошти	50	4. Зобов'язання	550
Баланс	3 050	Баланс	3 050

Методичні рекомендації

Під час виконання даного практичного завдання необхідно скласти розподільний баланс АТ "Іванна" у формі табл. 19, поділяючи активи і пасиви цього підприємства між двома новими підприємствами за встановленим в умові завдання співвідношенням.

Таблиця 19

Розподільний баланс ТОВ "Іванна", тис. грн

Статті	АТ "Іванна"	АТ "Феєрія"	АТ "Фактор"
АКТИВ			
1. Основні засоби			
2. Запаси і витрати			
3. Дебіторська заборгованість			
4. Грошові кошти			
Баланс			
ПАСИВ			
1. Зареєстрований капітал			
2. Додатковий капітал			
3. Резервний капітал			
4. Зобов'язання			
Баланс			

Розподільний баланс – це баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності, в якому окремими стовпцями відбиваються активи й пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками, тобто та частка майна, вимог і зобов'язань, яка передається підприємствам, що утворюються в результаті поділу чи виокремлення. Цей баланс має відбити баланси новостворених підприємств на момент початку їхньої господарської діяльності. Згідно з загальним

правилом складання розподільних балансів, усі активи та пасиви реорганізованого підприємства розподіляються пропорційно до встановленої бази для нарахування. Як правило, такою базою є сума основних фондів, якими наділяються підприємства, утворені в результаті поділу.

За загальним правилом, статті власного капіталу мають розподілятися відповідно до частки активів, якою наділяються новоутворені підприємства. Якщо збитки неможливо покрити, то вони розподіляються пропорційно до суми зареєстрованого капіталу між новоутвореними підприємствами.

Також потрібно дотримуватися пропорційності між часткою активів, якими наділяються новоутворені підприємства, та часткою зобов'язань, що їм належать.

Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

Лабораторна робота 9.

Побудова структурно-логічної схеми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у середовищі Microsoft Visio"

Мета роботи – розкриття змісту та послідовності реалізації процедури банкрутства суб'єкта господарювання за допомогою засобів Microsoft Visio.

Методичні рекомендації

Законодавча база функціонування інституту банкрутства повинна мати високий рівень адаптації до умов функціонування суб'єктів господарювання, що постійно змінюються. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність постійного вдосконалення чинного законодавства з метою забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки в цілому, так і окремих її суб'єктів господарювання. Україна й інші країни продовжують здійснювати пошук оптимального режиму правового регулювання відносин неспроможності, оскільки раціональне законодавство сприяє економічному розвитку країни.

Законодавство про банкрутство (неспроможність) є необхідним інструментом розвитку економіки, заснованої на конкуренції та безперерв-

них структурних змінах. Воно сприяє вихованню дисципліни й дотриманню правил ділового обігу в галузі фінансового управління, а також призначене для сприяння реструктуризації неефективних підприємств або їхнього цивілізованого виведення з ринку. Таким чином, законодавство щодо банкрутства є важливою складовою законодавчої бази ринкової економіки або економіки, що знаходиться в перехідному періоді, й забезпечує гарантії як місцевим, так й іноземним інвесторам, що в кінцевому підсумку сприяє економічному розвитку країни. У кожній країні законодавча база функціонування інституту банкрутства розвивається самостійно. Вона містить юридичні засоби регулювання майнових відносин, що виникають між кредиторами та боржником, коли останній не здатний виконати свої майнові зобов'язання за рахунок наявних у нього активів.

Для виконання лабораторної роботи студенту необхідно ознайомитися та докладно проаналізувати зміст Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14 травня 1992 року № 2343-XII [21] (зі змінами та доповненнями на дату виконання роботи).

Студенту необхідно з використанням засобів графічного редактора Microsoft Visio скласти структурно-логічну схему, мета якої – розкриття змісту та послідовності реалізації процедури банкрутства суб'єкта господарювання.

Схема може бути подана у вигляді однієї деталізованої діаграми або декількох рисунків, кожен з яких відображає перебіг тієї або іншої судової процедури банкрутства. Ступінь деталізації провадження справи щодо банкрутства підприємства в структурно-логічній схемі повинен бути досить високим. Необхідно вказувати учасників процедури банкрутства, часові рамки реалізації процедур відповідних дій, можливі варіанти розвитку подій тощо. Всі графічні елементи повинні бути подані у вигляді скріншотів.

Звіт про виконання лабораторної роботи повинен містити:

- 1) титульний аркуш (приклад подано в додатку Б);
- 2) мету лабораторної роботи;
- 3) побудовані студентом діаграми або інші графічні елементи;

4) висновки, зроблені в ході виконання лабораторної роботи. В якості висновків потрібно надати коментарі та обґрунтовані висновки щодо особливостей Закону, окреслити його переваги та недоліки (можливо, з посиланнями на думки фахівців, практику функціонування Закону в Україні тощо).

Рекомендована література

Основна

1. Боронос В. Г. Управління фінансовою санацією підприємств : навч. посіб. / В. Г. Боронос, І. Й. Плікус, І. М. Кобушко. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 437 с.
2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
3. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств : підручник / С. М. Онисько. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 268 с.
4. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навч. посіб. / В. В. Радзивілюк. – Київ : Атака, 2005. – 116 с.
5. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств : підручник / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2006. – 552 с.
6. Управління фінансовою санацією підприємства : підручник / Т. А. Говорушко, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Говорушко. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 400 с.

Додаткова

7. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / М. Д. Аистова. – Москва : Альпина Паблшер, 2002. – 287 с.
8. Баринов В. А. Антикризисное управление / В. А. Баринов. – Москва : ИД "ФБК-ПРЕСС", 2002. – 364 с.
9. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Эльга: Ника-Центр, 2004. – 656 с.
10. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 544 с.
11. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Харків : Фоліо, 2009. – 299 с.
12. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Харків : Екограф, 2004. – 36 с.

13. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – Киев : Издательский Дом "Максимум", 2006. – 332 с.
14. Крутик А. Б. Антикризисный менеджмент / А. Б. Крутик, А. И. Муравьев. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 432 с.
15. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.
16. Мазурова И. И. Методы оценки вероятности банкротства предприятия : учеб. пособ. / И. И. Мазурова, Н. П. Белозерова, Т. М. Леонова и др. – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 53 с.
17. Мельникова М. О. Аналіз адекватності методів і прийомів кількісної оцінки фінансового стану підприємства / М. О. Мельникова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 4 (31). – С. 334–342.
18. Раєвнєва О. В. Санаційна стратегія промислового підприємства : механізм формування та моделі реалізації : монографія / О. В. Раєвнєва, М. М. Берест. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2012. – 344 с.
19. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін. – Київ : КНЕУ, 2006. – 268 с.

Інформаційні ресурси

20. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства : наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
21. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України № 2343-XII від 14.05.1992 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
22. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennjametodichnih-rekomendacii-shodo-rozrahunkudoc168080.html>.
23. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : розпорядження КМУ від 15.08.2012 р. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012%D1%80>.

24. Сайт Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>.

25. Сайт Державного фонду майна України. – Режим доступу : <http://www.spfu.gov.ua>.

26. Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

27. Сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.

28. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

29. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

30. Сайт проекту Світового банку Doing Business. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org>.

31. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.

Методичне забезпечення

32. Робоча програма навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання [Електронний ресурс] / уклад. М. М. Берест ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текстові дан. (656 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016.

33. Робоча програма навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика" для студ. спец. 8.03050801 "Фінанси і кредит" денної форми навчання [Електронний ресурс] / уклад. П. В. Проноза, О. П. Полтініна ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Електрон. текстові дан. (694 КБ). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 49 с.

34. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни "Фінансовий менеджмент" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / уклад. І. В. Журавльова, М. М. Берест, О. П. Полтініна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 76 с.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Стаття	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
Актив				
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	418	178	902
первісна вартість	1001	7 463	7 499	15 274
накопичена амортизація	1002	7 045	7 321	14 372
Незавершені капітальні інвестиції	1005	19 282	38 010	42 637
Основні засоби:	1010	1 881 827	1 851 950	1 909 867
первісна вартість	1011	2 206 501	2 359 328	1 909 867
знос	1012	324 674	507 378	0
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0
знос	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції	1030	0	0	0
Інші фінансові інвестиції	1035	8 524	8 524	8 539
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	1 282	1 853	1 786
Відстрочені податкові активи	1045	28 432	23 770	0
Гудвіл	1050	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0
Усього за розділом I	1095	1 939 765	1 924 285	1 963 731
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	26 569	35 702	19 144
Виробничі запаси	1101	0	0	0
Незавершене виробництво	1102	0	0	0
Готова продукція	1103	0	0	0
Товари	1104	0	0	0

Продовження додатка А
Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	198 251	270 418	295 214
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	4 551	1 326	81 458
з бюджетом	1135	0	31 422	10 571
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	31 421	10 570
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	3 278	3 228	2 921
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	65 491	69 969	68 331
Готівка	1166	0	0	0
Рахунки в банках	1167	65 489	69 964	68 330
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0
Частка перестраховика у страхових резервах, у тому числі в:	1180	0	0	0
резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	32 600	39 555	32 698
Усього за розділом II	1195	330 740	451 620	510 337
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	2 270 505	2 375 905	2 474 068
Пасив				
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	64 135	64 135	64 135
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0
Капітал у дооцінках	1405	18 681	50 943	0
Додатковий капітал	1410	1 829 310	1 847 981	1 813 004

Продовження додатка А
Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Емісійний дохід	1411	0	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	0
Резервний капітал	1415	6 254	7 690	4 999
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	36 554	36 376	32 776
Неоплачений капітал	1425	0	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0	0
Інші резерви	1435	0	0	0
Усього за розділом I	1495	1 954 934	2 007 125	1 914 914
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	2 163
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	27 927	2 945	136 603
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	0
резерв довгострокових зобов'язань	1531	0	0	0
резерв збитків або резерв належних	1532	0	0	0
резерв незароблених премій	1533	0	0	0
інші страхові резерви	1534	0	0	0
Інвестиційні контракти	1535	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0
Усього за розділом II	1595	27 927	2 945	138 766
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	0	0	0
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:	1610	860	1 347	26 173
за довгостроковими зобов'язаннями				
за товари, роботи, послуги	1615	13 335	48 996	123 563
за розрахунками з бюджетом	1620	16 884	19 437	5 753
за у тому числі з податку на прибуток	1621	1 352	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	4 903	5 992	4 579
за розрахунками з оплати праці	1630	10 533	12 793	10 137

Продовження додатка А
Закінчення табл. А.1

1	2	3	4	5
за одержаними авансами	1635	193 387	236 390	191 243
за розрахунками з учасниками	1640	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	21 644	15 875	21 220
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	26 098	25 005	37 720
Усього за розділом III	1695	287 644	365 835	420 388
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	2 270 505	2 375 905	2 474 068

Таблиця А.2

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3 655 841	3 396 649
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестраховання	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-3 528 157	-3 206 542
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0
Валовий прибуток	2090	127 684	190 107
збиток	2095	0	0

Закінчення додатка А
Закінчення табл. А.2

1	2	3	4
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	82 573	50 611
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	-68 095	-64 155
Витрати на збут	2150	0	-21 182
Інші операційні витрати	2180	-32 688	-32 984
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0
Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	109 474	122 397
збиток	2195	0	0
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	9 980	18 295
Фінансові витрати	2250	-87 118	-102 376
Втрати від участі в капіталі	2255	0	0
Інші витрати	2270	-442	-9 666
Прибуток (збиток) від впливу інфляції	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	31 894	28 650
збиток	2295	0	0
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-3 347	101
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	28 547	28 751
збиток	2355	0	0

**Зразок оформлення титульного аркуша звіту
про виконання лабораторної роботи**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра фінансів

ЗВІТ

про виконання лабораторної роботи №__
з навчальної дисципліни **"Управління фінансовою санацією
та антикризова фінансова діагностика"**
на тему "..."

Перевірив (ла):
викладач каф. фінансів
П. І. Б.

Виконав (ла):
студент(ка) _ курсу, _ групи
фінансового факультету
П. І. Б.

Харків, (рік)

Зміст

Вступ.....	3
Загальні відомості	4
Змістовий модуль 1. Антикризова фінансова діагностика	5
Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	5
Лабораторна робота 1. Статистичний аналіз розвитку кризових явищ в економіці України та світу.....	5
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни.....	8
Семінарське заняття на тему: "Методи діагностики стану реального сектора економіки країни"	8
Лабораторна робота 2. Розроблення діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки.....	9
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їхніх видів	11
Лабораторна робота 3. Виявлення дисбалансів та диспропорцій в економіці України	11
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.....	12
Лабораторна робота 4. Побудова системи раннього розпізнавання кризових явищ у реальному секторі економіки України ..	12
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	16
Практична робота. Визначення симптомів патологічних кризових процесів	16
Лабораторна робота 5. Моделювання сценаріїв розвитку кризових явищ в економіці держави	17
Змістовий модуль 2. Управління фінансовою санацією підприємства ...	18
Тема 7. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення.....	18
Лабораторна робота 6. Статистичний аналіз розвитку кризових явищ в економіці України	18
Тема 8. Санаційний контролінг та аудит.....	21

Лабораторна робота 7. Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності	21
Практичне завдання "Санаційний аудит фінансової сфери підприємства"	28
Тема 9. Санація балансу	40
Лабораторна робота 8. Складання фінансової звітності підприємств після проведення санації балансу в середовищі MS Excel	40
Тема 10. Реструктуризація підприємства	44
Практичне завдання. Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізуються	44
Тема 11. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства.....	47
Лабораторна робота 9. Побудова структурно-логічної схеми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" у середовищі Microsoft Visio"	47
Рекомендована література.....	49
Основна	49
Додаткова	49
Інформаційні ресурси	50
Методичне забезпечення	51
Додатки.....	52

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ ТА АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА

**Методичні рекомендації
до практичних завдань і лабораторних робіт
для студентів спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Берест** Марина Миколаївна
Полтініна Ольга Павлівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. І. Черненко*

Коректор *О. В. Анацька*

План 2018 р. Поз. № 57 ЕВ. Обсяг 60 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

ДК № 4853 від 20.02.2015 р.